

EEDER

Edebi Eleştiri Dergisi

e-ISSN: 2602-4616

“Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına
Sürelî Yayınlar ve Edebiyat” Özel Sayısı

Aralık 2021

Atf/Citation: Çelik, Asena Yağmur (2021). “Yeni Şark Gazetesinde Edebi Hareketlilik”, *Edebi Eleştiri Dergisi*, Takvîm-i Vekâyi'den 1928 Yılına Sürelî Yayınlar ve Edebiyat Özel Sayısı, s. 381-397.

Asena Yağmur ÇELİK*

Yeni Şark Gazetesinde Edebi Hareketlilik**

Literary Movement In Yeni Şark Newspaper

ÖZ

Bu makalede 1921-1923 yılları arasında yayın hayatında faaliyet gösteren *Yeni Şark* gazetesinde yayımlanan edebi metinlerin Türk edebiyatına etkisi ve katkısının ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle Millî Mücadele Dönemi İstanbul ve Anadolu basınından kısaca bahsedilmiştir. Daha sonra İstanbul basını içerisinde *Yeni Şark*'ın kimliği verilmiştir. Basın hayatı ve edebiyat ilişkisi bağlamında gazetede tespit edilen hikâye, roman, şiir, tiyatro, mektup, hatırat ve seyahat yazıları nitelik ve nicelik açısından değerlendirilmiş ve telif-tercüme şeklinde sınıflandırılmıştır. Değerlendirmenin sonucunda *Yeni Şark* gazetesinde yayımlanan edebi metinlerin popüler edebiyat ürünü olmasının yanında Millî Mücadele Dönemi'nde yaşanan sosyo-kültürel, ekonomi, eğitim, sağlık, mimari, sanat ve tarih gibi alanlarda yaşanan çeşitli olay ve olgulara ışık tuttuğu tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Millî Mücadele Dönemi, Türk Basını, Yeni Şark Gazetesi

ABSTRACT

In this article, it is aimed to analyze the influence and contribution of literary texts published in the *Yeni Şark* newspaper, which was active in publishing life between 1921 and 1923, to Turkish literature. For this purpose, first, the National Struggle Period was briefly mentioned in the Istanbul and Anatolian press. Later, the publication policy of *Yeni Şark* was given in the Istanbul press. In the relationship's context between press life and literature the stories, novel, poetry, theater, letters, memoirs and travel articles identified in the newspaper have been evaluated in terms of quality and quantity and classified as literary agent-translation. As a result of the evaluation, it was determined that the literary texts published in *Yeni Şark* newspaper are a product of popular literature and also shed light on various events and fact in socio-cultural, economic, educational, health, architectural, art and history fields during the War of Independence period.

Keywords: The Period of National Struggle, Turkish Press, Yeni Şark Newspaper

GİRİŞ

Basın tarihi çalışmalarında Millî Mücadele Dönemi periyodik hareketliliği Anadolu basını ve İstanbul basını şeklinde iki başlık altında değerlendirilir. Mütareke Dönemi'nde Anadolu basını önemli bir rol üstlenmiştir. Bu rolü Güner;

* Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, asenayagmurcelik@gmail.com ORCID: 0000-0001-7422-1250

**Araştırma Makalesi, Geliş Tarihi: 02.11.2021 Kabul Tarihi: 10.12.2021 Yayın Tarihi: 30.12.2021

DOI: 10.31465/eeder.1018249 (Bu makale, Dr. Öğr. Üyesi Koray ÜSTÜN danışmanlığında, Asena Yağmur Çelik tarafından 2021 yılında tamamlanan “Yeni Şark Gazetesi (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)” başlıklı yüksek lisans tezinden hareketle hazırlanmıştır.)

(Bu makale, yazar beyanına göre, TR DİZİN tarafından öngörülen “ETİK KURUL ONAYI” gerektirmemektedir.)

“Bu gazetelerin padişah ve İstanbul hükümetinin baskı ve kontrolünden uzak kalışı genellikle işgal altında olmayan şehirlerde yayımlanışı şüphesiz ki bir ölçüde bağımsız hareket etmelerini kolaylaştırmış, Millî Mücadele’yi daha yakından izlemelerini sağlamıştır” (1998: 99) sözleriyle ortaya koymuştur.

Anadolu’da eski matbaa, mürekkep, hurufat ve kâğıt eksikliklerine rağmen ordunun başarıya ulaşmasında ve halkta milli bir bilinç oluşturmada Anadolu basınının önemi ve rolü oldukça büyüktür.

Anadolu basınında faaliyet gösteren gazeteler arasında Balıkesir’de *Doğru Söz* ve *İzmir’e Doğru*, Adana’da *Yeni Adana*, Kastamonu’da *Açık Söz*, Sivas’ta *İrade-i Milliye*, Ankara’da *Hâkimiyet-i Milliye*, Konya’da *Babalık* ve *Öğüd* adlı yayınlar vardır. Bu gazeteler Millî Mücadele’yi desteklemelerinin yanında milliyet kavramının önemini, kurulacak olan yeni Türkiye’nin çeşitli kurum ve kuruluşlarıyla birlikte açıklayarak bir millet bilinci oluşturmayı sağlamışlardır.

Balıkesir’de yayınlanan gazetelerden *İzmir’e Doğru*, sayfalarında İzmir’in işgal edilmesi eleştirilirken Kuva-yı Milliye de gazetenin matbaasını da karargâh olarak kullanmışlardır. Konya’da faaliyet gösteren *Babalık* gazetesini Coşar, “*Babalık*’ın her nüshası, Türkiye’nin birkaç yıl sonra atılacağı inkılâplar yolunu düz eden birer balyoz darbesiydi sanki” (byy.:142) şeklinde değerlendirir. Sütunlarında ekonomi, eğitim ve sosyal hayatta yapılması gereken yeniliklerden bahsetmesinin yanında harf inkılabı hakkında da bahsedilmesi gazetenin inkılapçı yönünü ortaya koyar.

Anadolu’da bu yayınların yanı sıra işgali destekleyen gazeteler de bulunur. Bunlar Trabzon’da *Selamet*, Balıkesir’de *İrşad* ve Adana’da *Ferda* gazeteleridir. Bu gazetelerin faaliyetlerinin arasında işgal güçlerin propagandasını ve milli mücadele ile ilgili yalan haberler yapmak bulunur.

İstanbul basını ise iç güç olarak İstanbul Hükümeti’nin ve dış güç olarak işgal güçlerinin sansürü ve baskısı altındadır. Bu sansür ve baskılar nedeniyle İstanbul basını ulusal direnişe uzak kalır. Bu duruma rağmen İstanbul basınında ulusal direnişi destekleyen *Yeni Gün*, *İleri*, *Akşam*, *Vakit*, *Tasvir* ve *Güleryüz* adlı yayınlar da bulunmaktadır. Bu yayınların amaçlarını Koloğlu, “Bunlar hem azınlıkların artık tamamen maskelerini atıp Türk’ü yok etme planlarını açıklayan yanlarıyla, hem de İttihatçı psikozuna tutulmuş Türkçe basınla mücadele halindeydiler” (2006: 116) sözleriyle belirtir. Koloğlu’nun tespitinden hareketle ismi geçen gazetelerin temel niteliğinin milli bir bilinçle kamuoyu oluşturma çabası olduğu söylenebilir.

Âti adıyla yayın hayatına giren *İleri* gazetesi Celal Nuri ve Suphi Nuri tarafından yönetilir. Anadolu’daki Kurtuluş Cephesi ile ilgili haberler önce *İleri* gazetesinde yayımlanıyor, Başkumandan Mustafa Kemal’in halka duyurmasını istediği haberler bu amaçla *İleri*’ye ulaştırılıyordu” (İnuğur, 1982:338). *İleri* gazetesi bu tavrı ile ulusal hareketin İstanbul’daki sesi olmuştur.

İşgal güçlerince kapatılan *Yeni Gün* gazetesi ise matbaasını Ankara’ya taşır. *Ankara’da Yeni Gün* adını alan gazetenin yayın çizgisi Kocabaşoğlu dört madde ile ortaya koyar.

“1. Kurtuluş Savaşının haklılığına ve zafere olan kesin inanç, 2. Saltanat ve Hilafete karşı bir tutum, 3. Emperyalizme karşı ve sosyalizme yatkın bir eğilim, 4. Uluslararası planda mazlum milletlere, ulusal planda ise çalışan insanlara (amele ve köylü) yakın tutum” (2015: 183)

Millî Mücadele Dönemi İstanbul hükümetini destekleyen ve işgal güçlerinin propagandasını yapan yayınlar arasında Ali Kemal’in *Peyam-ı Sabah*’ı, Refi’ Cevat Ulunay’ın *Alemdar*’ı, Sait Molla’nın *İstanbul*’u ve Refik Halit’in *Aydede*’si varlığını gösterir.

İstanbul’da edebî faaliyet gösteren yayınlar da vardır. Bunlar arasında *Yeni Mecmua* ve *Dergâh* önemli bir yer tutar. *Yeni Mecmua*’nın niteliğini Ercilasun “Dergi, Türk okuyucusuna edebî ve fikrî olmak üzere iki koldan tesir etmiştir” (2013: 59) sözleriyle ortaya koyar. *Dergâh* dergisi Yahya Kemal’in görüşleri etrafında şekillenmesinin yanı sıra Türk edebiyatında önemli isimleri de etrafında toplar.

Yeni Gün, *İleri*, *Akşam* ve *Vakit* gibi yayınların arasına 3 Ekim 1921 yılında *Yeni Şark* gazetesi de katılır. “*Karilerimize*” başlığıyla yayımladığı ilk makalede millî sulh anlayışında olduklarını, idam hükmü yerine geçen Sevr’in kabul edilemeyeceğini bu nedenle Millî Mücadele’nin amacının “yaşama hakkını müdafaa” olduğunu dile getirerek yayın çizgini belirtir. 6 Şubat 1923 tarihine kadar yayın hayatında kalan *Yeni Şark* gazetesi günlük olarak ve dört sayfa şeklinde yayımlanır. Gazete içeriğini de ilk sayıda şu bildirim ile ortaya koyar:

Yeni Şark

Faaliyeti, bi’t-tabî, “*Kar’ilerimize*” siyasi heyet ve mesleğine dair verdiği izahat dairesinde hasretmeyecek. Asrî bir heyet-i içtimaiye efradının tatminini yevmi gazetelerden yegâne yeni her türlü ihtiyaçları son derece dikkatle nazar-ı itibara alacak, tam manasıyla bir havadis gazetesi olmaya çalışacaktır. Mühim vukuât günü gününe takip edilecek, siyasiyât, iktisadiyât, edebiyat-ı ulûm ve fûnûn, millî terbiye, kadınlık, spor ilh. sütunları açılacak ve daima bir ve hatta iki roman tefrikası ve yevmi bir hikâyesi bulunacaktır. (1337: 2)

Medeni bir sosyal hayatın içindeki bireyin tüm ihtiyaçlarının tatmin edilmesi için günlük gazetelerin işlevinin farkında olan *Yeni Şark* gazetesi bu amaç doğrultusunda yayın çizgisine uygun hareket etmiştir. Gerek yurt içi gerek yurt dışındaki siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel haberlerin verilmesinin yanında millî ordunun hareketleri günü gününe takip edilmiştir. *Yeni Şark*’ın sütunların edebiyatla ilgi gerek hikâye, roman tefrikası, şiir, tiyatro, mektup, seyahat yazısı, hatırat türleri gerekse de bu türlerle ilgili eleştiri makaleleri de yayımlanmıştır. Kadınlık, spor ve tarih gibi konular için gazetenin sayfalarında ayrıca sütunlar açılmıştır. Sanat konusu *Yeni Şark*’ın önem verdiği diğer bir alandır. Gerek dans gerek tiyatro gerek müzik gerekse düzenlenen sergiler hakkında haberlere ve eleştiri metinlerine yer vermiştir. *Yeni Şark* gazetesi yayın hayatı boyunca edebiyata, sanata, bilime, tarihe, sosyal hayata, kültüre verdiği önemi eğitim, ekonomi ve sağlık gibi alanlara da vermiştir. Tüm bu nitelikleriyle *Yeni Şark* amacına uygun bir yayın politikasını takip etmiştir.

***Yeni Şark*’ta Yayımlanan Hikâyeler**

Yeni Şark’ta en çok yer tutan tür hikâyedir. Dört yüz doksan dört sayı yayımlanan gazete içerisinde üç yüz altmış bir adet hikâye tespit edilmiştir. Bu hikâyeler “*Yeni Şark*’ın Hikâyesi” başlığı altında gazetenin üçüncü veya dördüncü sayfasında yer almasıyla birlikte iki, üç veya dört sütunu kaplar.

Gazetenin hikâye yazarı kadrosunda Ercüment Ekrem Talû, Selim Sırrı, Halit Fahri, Suat Derviş, Safveti Ziya ve Aka Gündüz gibi Türk edebiyatının önemli isimleri de yer alır.

Yeni Şark'ta yer alan hikâyeler konu dağılımı açısından geniş bir yelpazeye sahiptir. Aşk, aile, sosyal hayat, tarih, ekonomi, savaş dönemleri, vurgunculuk, 'Anadolu Hikâyeleri' başlığında altında Anadolu'yu işleyen hikâyelerin yanı sıra yaşlılık-gençlik, arkadaşlık ve hayvan sevgisi gibi konuları ele alan hikâyeler de tespit edilmiştir. Konu seçiminde ise dönemin toplumsal ve günlük olayları temel alınmıştır.

Hikâyelerin olay örgüsü, giriş-gelişme-sonuç şeklinde ilerler. Olaylar tesadüflerden, karşılaşmalardan, mektuplaşmalardan, hatıra defterinin veya günlüklerin ortaya çıkmasından hareketle gelişir. Gazetede yer alan hikâyelerin sonu ise iki farklı şekilde karşımıza çıkar. Birincisi okuyucuya ders verme amacıyla ibretlik hikâye niteliği gösterirken diğeri okuyucunun keyifli vakit geçirmesini sağlama amacıyla bazen güldürü bazen acıma duygusunu ön plana çıkarmasıyla sonlanır.

Yeni Şark'ta yer alan hikâyelerin mekânları genel olarak İstanbul'un Kadıköy, Moda, Şişli ve Adalar gibi eğlence merkezlerinde geçer. *Yeni Şark* gazetesine, Türk hikâye geleneğinin bir gelişim göstergesi olarak mekânlarda artık Anadolu'ya da yer vermeye başlanması yansımıştır. Bu mekânlar arasında İzmir, Bursa, Bolu, Sivas, Mudanya, İnebolu ve Akçapınar Köyü bulunur. Yayımlanan hikâyelerde iç mekân tasvirine çok önem verilmezken dış mekân tasvirine karakterlerin ruhsal durumuyla ilişkili olarak daha fazla önem verildiği görülmüştür.

Yayımlanan hikâyelerin zaman kavramı kesin olarak belirtilmemekle birlikte İstibdat Dönemi, II. Meşrutiyet Dönemi, Harb-i Umûmi, Harb-i Umûmi'den önce, Balkan Harbi, Kurtuluş Savaşı Dönemi, Anadolu Mücadelesi ve Anadolu'ya gitmek amacıyla yola çıkma gibi belirli bir zamanı ifade eden kullanımlar da varlığını gösterir. Hikâyelerin zamanı çizgisel ilerlemekle birlikte bazen bu çizgi geriye dönüşlerle kırılır. Kırılan zaman hikâyenin gelişim çizgisini takip ederek sonuç bölümünde yaşanan zamana bağlanır.

Hikâyelerde sanatsal kaygıdan ziyade tiraj kaygısının ağır basmıştır. Bu nedenle merak unsuruna önem verilmiştir. Merak unsurunun öne çıkarılması ise hikâye karakterlerinin iki veya üç kişiden oluşmasına ayrıca karakterlerin gerek tanıtılmasında gerekse ruhsal durumlarının ortaya konulmasında yüzeysel bir tasvir yapılmasına neden olmuştur. Hikâyelerde ruhsal durumlarının yüzeysel işlenmesiyle kahramanlar tip boyutunda kalarak karakter boyutuna ulaşamamıştır.

Sanat kaygısı hikâyelerde daha çok tiplerin meslekleri ile verilir. Bu meslekler de ressam, şair, yazar ve heykeltıraş gibi mesleklerdir.

Aşk konusunu işleyen hikâyeler genellikle seven-sevilen-engelleyen üçgeninde ele alınır. İsmet, Şair Suat ve Güzin arasında yaşanan üçlü aşk ilişkisi "*Kıskançlık Belası*"nda, Daniş'in evlenmek istediği kızın başka bir genç ile evlenmesi "*Daniş'in Bahtı*"nda, Sami, Vecihi ve Selma arasında yaşanan aşk "*Son Mektup*"ta, eski sevgilisini unutamayan İhsan'ın nişanlısından ayrılması "*İlk Darbe*"de işlenir.

Aşkın üçlü ilişki boyutunun yanında kavuşma boyutuyla alınan hikâyeler de tespit edilmiştir. Saadettin ve Necla'nın aşkları "*Aşkın Ebedi Saltanatı*"nda, Bihterin ve Necip'in

evliliğe giden ilişkileri “*Mağlup Kim?*”de, Meliha ve Osman’ın nasıl evlendikleri “*İtiyâd*”a konu edilmiştir.

Aile konusu ise çeşitli yönleriyle ele alınmıştır. Bu konular çıkar ilişkisine dayalı ve maddiyatı temel alan hikâyeler, birbirine ihanet eden eşleri işleyen hikâyeler, evliliğin ve ailenin hangi dinamikler üzerine kurulu olduğu ve bu dinamiklerin eleştirildiği hikâyeler ve aile üyelerinden birinin kaybedilmesini işleyen hikâyeler şeklinde sınıflandırılabilir. Çıkar ilişkisine dayalı hikâyeler arasında aile dostları tarafından iyi niyetinin suiistimal edildiği Nefî’nin işlendiği “*Zavallı Nefî*” ve zengin koca isteği üzerine kurulu “*Koca Delisi*” örnek olarak verilebilir. Evlilikte ihaneti işleyenler ise “*Sarı Terlik*”, “*Şüph*e” ve “*İtiraf*” adlı hikâyelerdir. Evliliğin ve aile dinamikleri konusunu ele alan hikâyeler “*Baba Nasihati*”, “*Nasıl Evlendim*” ve “*Çocuksuz*”dur. Evliliğin ve aile dinamiklerinin eleştirildiği hikâyeler ise genellikle Suat Derviş’in kaleminden çıkmıştır. Bu hikâyeler “*Nerime Hanım, Şimdi Evlenir Misiniz?*”, “*Behire’nin Talipleri*” ve “*Saniha Sayfiyede*”dir. Aile üyelerinin kaybedilmesini ele alan hikâyeler ise *Fatma*, “*Beşinci Sene*” ve “*Ah Annelik*”tir.

Dönemin sosyal hayatını konu edinenler ise sosyal hayatı çeşitli boyutlarıyla ele almıştır. Bu boyutlar muhacirler, ekonomi, eğitim, idari kurumların işleyişi, alaturka-alafranga çatışması, softa anlayışı ve kültürel adetlerimiz şeklinde geniş bir yelpazeye ayrılmaktadır. Dönemin günlük mahalle yaşantısı “*Bekçi Babanın Derdi*”nde işlenirken muhacir konusu “*Sadaka*”, “*Muhacir Amine*” ve “*Camii Kapısında*” adlı hikâyelerde işlenir. Dönemin memur ve serbest meslek çalışanlarının geçim sıkıntısı “*Memur*” ve “*Arabacı Kara Emin*” adlı hikâyelerde ele alınır. Eğitim kurumunu, öğrenci ve öğretmen kavramlarını çeşitli yönlerden eleştiren hikâyenin başında “*Mektep Vakti*” gelir. Emniyet, hukuk ve tımarhane gibi kurumların işleyişlerinin eleştirileri “*Generalin Başından Geçenler*”, *Acül Müdde-i*” ve “*Deliler İçinde...*” isimli hikâyelerde yapılmıştır. “*Paşam Eğleniyor*” ve “*Kira Derdinden*” adlı hikâyelerde alaturka-alafranga çatışması konu edilmiştir. Bekar kadınların evine baskın yapma konusu “*Günahkâr Hoca*”, “*Baskın*” ve “*Teslim Oldum Sakallı Baba!*”da işlenir. “*Ramazan’ın Ruhaniyeti*” başlığı altında üç seri hikâye ile “*Bayram Gecesi*” adlı hikâyelerde kültürel adetler hikâye üzerinden aktarılır.

“*Anadolu Hikâyeleri*” başlığı altında Milli Edebiyat anlayışının getirdiği edebi eserlerde köye açılma, köylü yaşamı ve köylü insanının sorunları gibi konular *Yeni Şark* gazetesinin sayfalarında yer bulmuştur. Köy hayatının emniyetinin kabadayı ve eşkıyaların elinde olması “*Efenin Oynayışı*” ve “*Köy Mektupları 4*”, sınırlı sağlık ve eğitim imkânları “*Şaban Faki*” ve “*Evlâtlık*” hikâyelerinde işlenir.

Millî Mücadele Dönemi olaylarını ele alan hikâyelere de gazetenin sayfalarında yer verilir. *Yeni Şark*’ta bu konu üzerine öne çıkan hikâyeler ise “*Şehidin Nişanlısı*”, “*Vatan Hissi*”, “*Cehennemde Bir Aşk*” ve “*Son Kurdele*”dir. Bu hikâyelerde Anadolu’ya giden askerlerin ailelerinden uzak kalması, cephe gerisindeki insanların yaşantıları, Yunanlılara hizmet eden sevgiliyi vatan uğruna öldürme, Yunanlılara esir düşen bir kadının kurtulması gibi konular işlenmiştir.

Yeni Şark gazetesinde işlediği konular bakımından belli bir sınıflandırmaya dâhil edilemeyen hikâyeler de vardır. Bunlardan bazıları at ve köpeğin kişileştirilerek çektiği acıların anlatılması “*Acıklı Bir Sergüzeşt*” ve “*Tevkifhane Köpeği*”nde; gençlik ve yaşlılık ikilemi *Kırlara*

Giderken'de, toplantı meclisleri ve bu meclislerdeki insanların özellikleri “*Gaf Üstüne Gaf*”ta, insanların hoşgörüsü ve alçakgönüllü olması gerektiğini “*Esrarlı Ayine*”de konu edilmiştir.

Yeni Şark'ta çeviri hikâyeler de önemli bir yer tutmaktadır. Bu hikâyeler genel olarak Fransızcadan çevrilmiştir. Bu hikâyeler, telif hikâyelerin özelliklerine ek olarak ders vermekten ziyade güldürü amacını taşır.

Aşk “*Matmazel Kordone'nin Aşkı*” ve “*Eski Mektuplar*”da; aile “*Siyah Cüzdan*”, “*Otuz Mu, Kırk Mı?*” ve “*Laleler Memleketinde*”; sanat ve sanatçı “*Tarihi Ev*”, “*Muamma*” ve “*Yeni Çığır*”da; polisiye “*Ayakızı*”nde; batıl inançlar “*Muziplik*”te; hayvanlar “*Kedi Hikâyesi*” ve “*Köpek Hikâyesi*”nde konu olarak seçilmiştir.

Yeni Şark'ın sayfalarında telif ve tercüme olarak toplam üç yüz altmış bir adet hikâye yayımlanmıştır. Bu hikâyeler genellikle popüler edebiyat niteliğindeki aşk ve aile hikâyeleridir. Bununla birlikte içinde bulunulan durumun farkındalığıyla Anadolu'ya, Anadolu insanına ve bu insanların çektikleri sıkıntılara da hikâye aracılığıyla yer verilmiştir. Kurtuluş Savaşı'nı gerek cephe gerisinde kalanların gerekse de savaş meydanında çarpışan askerlerin gözünden yer veren hikâyeleri yayımlamıştır. Tüm özelliklerinin yanında *Yeni Şark*, edebiyata hem azımsanmayacak sayıda kurmaca metin hem de edebiyat tarihine yeni yazarlar kazandırmıştır.

Yeni Şark'ta Yayımlanan Roman Tefrikaları

Yeni Şark gazetesinde telif ve tercüme olarak toplam yirmi iki roman tefrikası tespit edilmiştir. Bu tefrikalardan on bir tanesi telif diğer on bir tanesi ise tercümedir. Tefrikalar gazetenin üçüncü ve dördüncü sayfalarında düzenli olarak yayımlanır. Telif roman tefrikası yazarları arasında Selami İzzet Sedes, İhsan Bey, Suat Derviş, Sadiye Vefik, Halide Nusret Zorlutuna, Hadiye Hümeýra ve Ali Fuad imzaları yer alırken tercüme roman tefrikalarında Arthur Conan Doyle, Arthur Dumas Fils, Marriott Watson, Oscar Wilde, Oscar Montepe ve Gaston Leroux gibi isimlerin imzaları yer alır.

Yalçın Çelik'in,

“eserlerde görülen tek boyutlu bakış açısı, estetik kuralların aranmayışı, gerçeğin abartılması ya da saptırılması, eserin okuyucuya zevk verecek biçimde kurgulanması, okuyucunun boş zamanını değerlendirmeye yönelik olması, belirli normlar çerçevesinde üretilmesi ve aşk, tarih, polisiye ekseninde düzenlenmesi” (2007: 369-370)

şeklinde ifade ettiği popüler roman kavramı, “*Yeni Şark*'ın Tefrikası” başlığı altında yayımlanan tefrikaların nitelikleri ile örtüşmektedir.

Roman tefrikaları giriş-gelişme-sonuç şeklinde kurgulanmıştır. Bu kurgu hatırlama veya anımsama yolu ile kırılır. Kırılan zaman çizgisi sonuç bölümünde yeniden şimdiki zamana döner. Tefrikalar kesin bir zaman dilimini belirtmemekle birlikte sadece *Sisli Geceler* adlı romanın Millî Mücadele Dönemi'nde yaşandığına dair zamansal ifadelere yer verilir. Zamansal ifadeler genel olarak mevsimler üzerinden verilir. Mekanlarda ise dış mekân olarak İstanbul, Ankara ve İzmir şehirleri tercih edilirken iç mekân olarak ise eviçleri, sofalar, atölyeler tercih edilmiştir. Mevsimler ve iç mekanlar karakter psikolojisi ile yakından ilişkili olarak işlenir. Tefrikalarda öne

çıkan bir diğer unsur ise meraktır. Merak bazı tefrikalarda ayakta tutulabilmesi için bölüm ortasında kesildiği gibi aniden bir diyalog arasında da kesildiği görülür.

Tefrikalar konuları açısından aşk, aile, polisiye ve savaş dönemi şeklinde sınıflandırılabilir. Aşk konusunu ele alan roman tefrikaları Selami İzzet Sedes'in "Müjde"si, İhsan Bey imzalı "Leman'ın Düşmanı" ve "Leman'ın Dostu", Suat Derviş'in *Hiçbiri*, Sadiye Vefik'in *Günahkâr Bir Gecedden Sonra*'sı, Halide Nusret Zorlutuna'nın *Sisli Geceler*'i, Hadiye Hümeysra'nın *Yıkık Gönüller* ve "Beyaz Kelebek"dir. Aşkı ele alan metinler genellikle üçlü aşk ilişkisi çerçevesinde gelişir. Bu aşk romanlarının genel özelliklerini ise Yalçın, şu sözlerle değerlendirir;

"genellikle olay ağırlıklıdır. Sergilenen çatışma unsurları ve özellikle kurgu ile karakterler arasında yakın bir ilgi ve mantık önemsenmemiştir. Çatışma unsurları mantıki ölçülerde günlük yaşantımızda bir insanın başına gelebilecek birden fazla tesadüfe dayanan marjinal olaylardır" (2017: 277).

Aşk konusu genellikle bir aile kurgusu üzerinden ilerler. Bu kurgu içerisinde aile, bireyleri arasında entrikaları barındıran, batılı yaşam tarzını benimsemek isteyen ama geleneğin köklerinden kurtulamayan bir yapıda sunulur.

İhsan Bey imzalı "Leman'ın Düşmanı" ve "Leman'ın Dostu" adlı tefrikalar polisiye roman başlığı altında verilebilir. İki metin birbirinin devamı şeklindedir. Basit ve tahmin edilebilir bir kurguya sahiptir.

Sanatı kurgudan ziyade roman karakterinin ilgisine ve mesleğine yönelten tefrikalar ise Suat Derviş'in *Ahmet Ferdi* ve Ali Fuad'ın "Baba Erenler"dir. Ahmet Ferdi heykeltıraş iken "Baba Erenler"ın kahramanı bir yazardır. Anadolu mücadelesini aşk konusu içerisinde ele alan tek roman tefrikası ise *Sisli Geceler*'dir.

Yeni Şark'ta yayımlanan "Müjde", "Deli" ve *Hiçbiri* tefrikalarında psikolojik ve natüralist unsurlar da varlığını gösterir. Teyzesine olan aşkı başka kadınlarda koku üzerinden arayan Celil Bey "Müjde"de, yavaş yavaş çıldırmanın eşiğine gelen Zehra "Deli"de, çocukluk ve aile ilişkisi ele alınan Cavide *Hiçbiri*'nde işlenir.

Tercüme roman tefrikaları da telif tefrika romanlar gibi daha çok popüler nitelikli edebiyat ürünleridir. Tefrikalar Maupassant tarzı giriş-gelişme-sonuç kurgusuyla ilerler. Zamansal ifadelere 25 Ağustos 1818 şeklinde tam tarih şeklinde *Lord Falconbridge*'de rastlanırken 1866-1870 gibi yılları ele alan tarihe "Üçüncü Napolyon'un Bir Macera-yı Aşkı"nda rastlanır. Tercüme tefrikaların mekanları ise Fransa, Paris, İngiltere ve Sicilya'dır. İç mekân olarak ise terzi dükkânı, konferans salonu, saray, otel odası ve resim atölyesi gibi yerler kullanılmıştır.

Yeni Şark'ın tiraj kaygısı ile tercüme roman tefrikalarında polisiye ve aşk konularına daha çok yer verdiği söylenebilir. Polisiye konulu roman tefrikaları Arthur Conan Doyle'dan Ali Rıza Abdullah'ın tercüme ettiği *Sherlock Holmes'in Avdeti- Altı Napolyon Heykeli*, yazarı belli olmayan ama tercümesini Ahmet Cemalettin'in yaptığı "Çifte Vücutlu Adam", Marriot Watson'un "Kanlı Muamma"sı ve Gaston Leroux'un "Çingeneler Aleminde" adlı roman tefrikalarıdır. Tefrikalar genellikle bir cinayet, hırsızlık veya yangınla başlar ve merak unsuru ayakta tutularak sonuç bölümüne ulaşılır. Sonuç bölümünde polis hafiyeleri yangının nedenini, hırsızın kim olduğunu veya cinayetin nasıl çözüldüğünü aktarırlar. Aşk konusu Cevdet imzalı "Üçüncü Napolyon'un Bir Macera-yı Aşkı", çevirisini İsmail Müştak'ın yaptığı "Clemenceau

Meselesi” ve Oscar Montope’den Burhaneddin Adil’in çevirdiği “*Miras*”ta ele alınır. Telif roman tefrikalarından farklı olarak seven-sevilen-aldatılan üçgeninde yaşanan aşk ilişkileri dönemin önemli isimleri etrafında işlenir. Sanatsal kurguyu öne çıkaran ve Oscar Wilde’den Pembezâde Mehmet Cemil’in tercüme ettiği *Dorian Gray’in Tasviri* ile Hasan Cemil’in tercüme ettiği *Mensur Şiirler*’e de *Yeni Şark* sayfalarında yer vermiştir. Bununla birlikte gazetede metafizik veya korku edebiyatına örnek gösterilebilecek Arthur Conan Doyle’nin *Lord Falconbridge* ve “*Şaşırın Ruhlar*” adlı tefrikalar da tespit edilmiştir.

1921-1923 tarihleri arasında yayın hayatında bulunan *Yeni Şark* gazetesi yirmi iki roman tefrikası ile Türk edebiyatına kazandırılmayı bekleyen yeni kurmaca metinler ve yeni yazarların varlığı tespit edilmiştir.

Yeni Şark’ta Yayımlanan Şiirler

Şiir türünde *Yeni Şark*’ta sadece yirmi bir şiir tespit edilmiştir. Bu şiirler bir periyodığe ve sütuna bağlı kalınmadan yayımlanır. Ali Ekrem, Faik Ali, Florinalı Nazım, Edirneli Mahmut Nermim, Mithat Cemal, Nail Raşit, Orhan Seyfi Orhon ve Yusuf Cemal gibi imzaların yanında A.B., F., F. A. gibi örtük imzalara ve imzasız şiirlere de yer verilmiştir.

Yeni Şark sayfalarında hem aruz ölçüsünü hem de hece ölçüsünü kullanan şiirler bulunur. Gazetede yayımlanan şiirlerde gazel, mesnevi, destan ve mensur şiir biçimleri kullanılmıştır. Millî Mücadele Dönemi’nin etkisiyle millî, hamasî ve vatanî konulu şiirlerin yanında bireysel ve sosyal konulu şiirler de bulunur. Millî konulu şiirlerde sade bir dil varlığını korurken yer yer Arapça-Farsça terkipler de görülür.

Millî konulu şiirlerden Nail Raşit “*Milletin Saltanatı*” adlı şiirinde Millî Mücadelenin amacını

“Budur amâli milletin ancak:

Müstakbel, sulh içinde hür yaşamak.”

mısralarında verirken, M. A. T. imzalı İzmir-Edirne şiirinde Osmanlı coğrafyasının, belleğinin ve güzelliklerinin savaş durumundan dolayı harap hale gelmesini aktardıktan sonra İzmir ve Edirne’nin Osmanlı’nın olduğunu ve hep Osmanlı kalacağını belirtir. “*Trakya Vali Askeri Umûmiyyesi*” şiirinde şair, işgal altındaki Edirne’nin durumunu

“Çünkü pek fecâyeye, matem var:

İnliyor yetimeler, dullar,

Sanki her belde bir harabe, mezar,”

dizeleriyle aktarır ve

“Yürü, koş mevkibinle ey serdar,

Şefkatle bütün ellerimi sar,”

dizeleri ile askerden beklentisini dile getirir. Ali Ekrem, *Küçük Ali*’m adlı şiirinde evladını savaşta kaybetmiş bir babanın sesi olur. Sakarya Nehri ile içinde bulunulan mücadele ruhu işlenir. Cephe gerisinde kalmış insanların hasretine de şiirde yer verilir.

“*Tes’id-i Zafer*” başlıklı şiirde ise milletin yaşadığı zor durumların Türk ordusunun gücünü

“Seyf-i kahrın etti can düşmanı düzahîrin

Âferîn ey harîs din ü vatan sad âferîn”

dizelere yer vererek zaferi kutlar. “*Kut Denilen Heykele*” adlı şiirde Mithat Cemal, Türk milletinin gücüne, şehidine ve vatanına duyduğu inancı

“Korkarım göğsünde bir mâzî yatan viraneden!

Bir kıvılcımdır yakar dünyayı bir kabrin gülü!”

mısralarıyla ortaya koyar. Florinalı Nazım, “*Kahramanlar Cengi*” şiirinde Türk askerinin savaş meydanındaki tasvirini çizer. “*Anadolu Şehitliğinde*” adlı şiirde şair bir şehitlikte bulunmaktadır ve şehit olan askerlere seslendikten sonra cephe gerisinde kalan insanların üzüntülerini dile getirir.

Yeni Şark gazetesinde şiirler milli konular üzerine yoğunlaşsa da bireysel konulu şiirlerde de sayfalarında yer verilmiştir. Bireysel konulu şiirlerden “*Patlıcanlarıma Gazel*”, patlıcan yemeklerinin lezzetinin dile getirildiği bir gazeldir. “*Türbe-i Selim-i Ziyaret*” şiiri Florinalı Nazım tarafından Abdülhak Hamid’in *Kabr-i Selim-i Evvel-i Ziyaret* şiirine ithafen kaleme alınmıştır. Sultan Selim’in şahsiyeti ve hükümdarlığı sırasındaki yaptığı işlerden övgü ile bahsedilir. *Bir Kış Masalı*’nda Orhan Seyfi Orhon, soğuk ve tipili bir kış gecesi, evde toplanan insanlardan yaşlı bir adamın sevdiğine kavuşmak amacıyla yaptıkları anlatır. “*Yokluk İçinde*” şiirinde şair içinde bulunduğu yokluk hissini aktarır. Faik Ali imzalı “*Dağ Başlarında*” başlıklı şiirde şair tabiat karşısındaki varlığını dile getirir.

“*Ne Olmaz Ki!*”, “*Yok, Yok Vesselam!*”, “*Neler Olduk?*”, “*Eski Şiirlerden*” ve “*Kendimle Hasbihal*” başlıklı şiirler devletin siyasi, ekonomik ve sosyal durumunu eleştiri niteliğindedir. “*Ne Olmaz Ki!*” şiirinde;

“Sanmayın efrâd-ı millet daima ebrâr olur

İçlerinden bazıları pek nadiren ahrâr olur”

ve “*Eski Şiirlerden*” adlı manzumede;

“Sanki âlem bir değirmen, bizse buğday tanesi

İşte on yıldan füzûn bir devredir kim milletin

Sanki mecnun-ı siyaset, aklî, divanesi”

mısralarıyla devletin siyasi durumu ve yönetimi eleştirilirken, “*Yok, Yok Vesselam!*” şiirinin

“Bir az avdet için insaf-ı ticarete niyet yok

Gümüş altın firarî hep, kağıtlarda ise kıymet yok”

mısralarıyla devletin ekonomik durumu; “*Neler Olduk?*” şiirinde

“Neden ya Rab, neden biz böyle zâr u târ-mâr olduk,

Soyulduk eşkıyalar hanından ser-ta-ser her gün

Yüzüldük câ-be-câ yandık, zebun-ı ihtikâr olduk”

mısralarıyla sosyal hayattaki halkın durumu eleştirilir.

Yeni Şark'ta Yayımlanan Tiyatrolar

Yeni Şark gazetesinde bir periyodiğe bağlı kalınmaksızın on altı tiyatro metni yayımlanmıştır. Telif tiyatro metinleri İbrahim Necmi, Suat Derviş, Vedat Örfi, İbnürrefik Ahmet Nuri'nin imzalarını taşır. Tercümede ise Henry Lou imzası bulunurken üç tane de imzasız tiyatro metni tespit edilmiştir.

Tespit edilen piyesler genel olarak tek perdedir. Tek perde içinde çeşitli tablolar ile gelişen bir olay örgüsü mevcuttur. Kişi kadrosu en az iki ve en fazla yedi kahramandan meydana gelir. Telif piyeslerde mekân İstanbul'dur ve genellikle ev içinde geçmektedir ancak “*İzmir*” piyesinde mekân isminden de anlaşılacağı üzere İzmir'de bir savaş meydanında geçmektedir. Tercüme piyeslerde mekân olarak Fransa tercih edilmiştir. Piyeslerde zaman genellikle bir güne sığdırılmakla birlikte iki veya üç gün içerisinde gelişen bir çizgide de işlenmiştir.

Piyelerin konularını aşk, aile, kadın ve Millî Mücadele oluşturmaktadır. Aşk konusu çeşitli yönleriyle işlenmiştir. *İstanbul Hanımları 4 – Bir Kutu Çikolata*'da kurnaz Fatma ve arkadaşlarının bir kutu çikolata için evin bahçesine aptal âşık rolündeki Cevdet'i almaları üzerinden olaylar gelişir. Meliha ile Naci ve Seniye ile Emin adlı çiftlerinin arasında yaşanan kıskançlığın tatlı dille çözülmesini *İstanbul Hanımları 5 - Tatlı Dil*'de işlenir. Fransızcadan çeviri olan *Bir Tecrübe Daha*'da James ve Marian arasında yaşanan yasak aşk ilişkisi; “*Haydan Gelen Huya Gider...*”de iki erkek ve bir kadın arasında birbirlerine aldatmaya ve maddiyata dayalı ilişki ele alınır.

Piyelerdeki aile konusu yalnızca karı-koca ilişkisi üzerinden değil, kardeş ve akraba ilişkisi üzerinden de işlenir. “*İki Macera 1-2*”de medeniyet ve sosyal hayattaki çıkarlar doğrultusunda karı-koca ve arkadaş ilişkilerinde davranışların daha anlayışlı hale gelmesi işlenir. *İstanbul Hanımları 1 – Niçin Dedikoduya Sebep Olurlar?* adlı piyeste ise evli olan Hüsniye Hanım'ın dedikoduya sebep olan davranışlarının anlatımından oluşur. *İstanbul Hanımları 3 – Boşboğaz*'da ise dedikoducu olarak bilinen Cavide'nin akrabalarını, alafranga tipleri taklit etmelerini ve savaş zengini olmalarını şaka yoluyla eleştirmesi anlatılır. *Akşam Karanlığında*, abla rolündeki Selma ve kardeşi Mehmet arasındaki iki kişilik tek perdeden oluşan oyundur. Selma, sevdiğinin gitmesi üzerine sessizleşirken Mehmet, gelecekteki hayallerinden bahseder. Akşam karanlığının çökmesi üzerine oyun sonlanır. Aldatan koca-aldatılan kadın ilişkisi, komedi unsuru ile “*Vekalet*” adlı oyunda işlenir. Fransızcadan tercüme olan *Zamane Çocukları*'nda anne ve babanın çocuklarıyla yaşadıkları kuşak çatışması işlenir.

Kadın konusunu işleyen piyesler *İstanbul Hanımları 2 – Tercih Ettikleri* ve “*Bir Boşluk*”tur. *İstanbul Hanımları 2 – Tercih Ettikleri*'nde düşünen, anlayan ve muhakeme eden kadınların evlilik ve aşk tercihlerinin değişimleri ve erkeklerin davranışlarının eleştirisi

yapılırken tercüme olan “*Bir Boşluk*”ta kadınların evliliğe kadar aşk konusunun bir kapalı kutu olarak kalmasının eleştirisi yapılır.

Millî Mücadele konusu “*İzmir*” piyesinde işlenir. Piyeste İzmir’in kurtuluşu sembolik olarak Gölge ve Ses karakterleri üzerinden aktarılır. İki kişilik bir oyundur. Sembolik olarak Gölge, İzmir’i temsil ederken Ses de Bursa’yı ve şehit seslerini temsil eder. Oyunun sonunda babanın ayak sesinin duyulması milli ordunun gelmesinin yakın olduğunu ve güneşin doğması ile de adaletin yerini bulacağını mesajı verilir.

Yeni Şark’ta Yayımlanan Mektuplar

Yeni Şark sütunlarında yüz yedi adet mektuba yer vermiştir. Bu mektuplarda imzası bulunan isimler Ömer Kemal, Suat Derviş, Suat Fuat, Rauf Ahmet Hotinli, Namık Hamdi, Ali Emiri, Nahide Ferit, Neriman Nüzhet, Mimar Kemalettin, Mimar Sedat ve Mahmut Ragıp gibi önemli isimlerdir. Örtük imzalı mektupların yanında *Tan*, *Hakimiyet-i Milliye*, *Varlık*, *Bosfor*, *Times*, *L’Opinion* ve *Revo D’Pari* gazetelerinden alıntı mektuplara da yer verilmiştir.

Mektuplar çok geniş bir içeriğe sahiptir. Siyasi olaylar ve anlaşmalar, Millî Mücadele Dönemi’nde yaşananlar, Rum, Ermeni ve Yunanlıların ülkedeki yayılmacı faaliyetleri, işgalden kurtulan bölgelerde yapılan kutlamalar, çeşitli ülkelerin sosyal, kültürel, ekonomik, eğitim, sağlık, tarih, sanat, musiki, mimari ve kadınlarının içinde buldukları durumları okuyuculara aktarılmıştır. ‘Karilerimizden Mektup’ bölümü okuyucuların istek, şikâyet ve teşekkürlerini içerir. “Karilerimizin Cevapları – Söz Sizin” bölümü ise okuyucuların birbirlerine ya da sinema, tiyatro ve oyuncular hakkında sordukları sorulara cevaplardan oluşmuştur.

Yeni Şark gazetesi sayfalarında hem yurt içinden hem de yurt dışından gönderilen mektupları yayımlamıştır. Gazeteye yurt içinden Ankara, Bursa, Mudanya, Edirne, İnebolu ve İzmir’den mektuplar gelirken yurt dışından ise Kafkasya, Arnavutluk, Almanya, Berlin, Münih, Viyana, Washington, İran, Kabil ve Afganistan’dan mektuplar gelmiştir.

Yurt içinden *Yeni Şark*’a gönderilen mektuplar çoğunlukla Millî Mücadele Dönemi olaylarına ilişkindir. Rum ve Ermeni çeteler ile Yunanlıların işgal bölgelerindeki tutumu “*Edirne Mektubu*”, “*İzmir Mektubu*”, “*Anadolu Mektupları – Yunan Entrikaları*” ve “*Anadolu Mektupları- Pontuscu Şakilerin Mahiyet-i Asliyesi*” başlıklı mektuplar ile aktarılır. Sakarya Meydan Muharebesi’nde yaşananlar “*Cephe Mektupları*”nda; bir kolordu kumandanının kurtuluşa olan inancı “*Anadolu’dan Mektup*”ta; Cenap Şahabettin’in Millî Mücadele’ye inanması gerektiğini ve kalemini siyasetten ziyade edebiyatta kullanması gerektiğini “*Açık Mektup- Cenap Şahabettin Beyefendi’ye*” başlıklı mektupta okuyucuya aktarılmıştır. Bu mektupların yanında bir rica olarak da Mütareke Dönemi’nin filmi yapılması gerektiği fikri “*Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Riyaset Aliyesine*” başlıklı mektupta dile getirilmiştir.

Siyasi içeriğe sahip mektuplar da tespit edilmiştir. Sevr Antlaşması’nın Anadolu ve Yunanistan için doğuracağı sonuçlar “*Sevr Muâhedesini*”nde; Mudanya kongre binası ve burada imzalanan antlaşmalar “*Mudanya Mektupları- Tarih Huzurunda*”; Enver Paşa ve onu destekleyen *Bosfor* gazetesinin eleştirisi “*Enver’in Küstahane Bir Mektubu*”nda; Ermeni meselesi ise “*S. K. Efendiye*” başlıklı mektuplarda işlenmiştir.

Yeni Şark gazetesinde sosyal hayat başlığı altında değerlendirilebilecek mektuplar da yayımlanmıştır. Anadolu’da matbuatın halkın yararına nasıl bir işlev gördüğü “*Anadolu Mektupları-Anadolu’da Matbuat*”ta; İnebolu’nun ekonomik durumu, mütarekeden önceki hali, belediyesinin işçiliği ile eğitime, sağlığa ve gençlere verdiği önemi “*İnebolu Mektubu*”nda işlenir. Sosyal hayat başlığı altında gazetenin okuyucu kitlesinin gönderdiği mektuplarda ele alınmıştır. Arnavutköy’ünden kalkan vapurun Üsküdar İskelesi’ne değil Boğaziçi İskelesi’ne yanaşmasını “*Karilerimizden Mektuplar- Şirket-i Hayriye’den Bir Rica*”; hırsızlıklardan dolayı hamamlarda yapılan teftişlerin arttırılmasını “*Karilerimizden Mektuplar- Hamamlarda Sirkat*”; şehremanetinin sokak fenerlerini yakılması “*Karilerimizin Mektupları- Şehremaneti’nin Nazar-ı Dikkatine*” başlıklı mektuplarda rica edilmiştir.

Beyazıt Camii’nin mimarı konusu hakkında yaşanan karışıklığı düzeltmek amacıyla Mimar Kemalettin ve Mimar Sedat arasında “*Mimar Sedat Bey’e Beyazıt Camii’nin Mimarı Münasebetiyle*” ve “*Bir Tavzih- Beyazıt Camii’nin Mimarı Kim?- Aksaray’dan Kemalettin Bey’e Cevap*” başlıklı mektuplar üzerinden bir mektuplaşma tespit edilmiştir.

Eğitim konusu ise “*Bursa Mektupları*” başlığıyla yayımlanan yedi mektupta ele alınmıştır. Bursa’nın kurtuluşu üzerine Bursa’ya giden öğretmenlerin, yeni kurulacak olan Türkiye’nin nasıl bir eğitim ordusunu oluşturması gerektiği konusu işlenir. “*Refet Paşa Hazretlerine*” başlıklı mektup, Refet Paşa’nın Adile Sultan İnas Sultanisi’ni ziyaret etmesi üzerine teşekkür amacıyla kaleme alınmıştır.

Milli musikinin çağdaşlaştırılması konusunu ele alan “*Rauf Yekta Bey’e Cevabım*”, Himaye-yi Etfâl’in eğlence programlarının Türk sosyal hayatına uygunluğunu değerlendiren “*Karilerimizin Mektupları- Karagöz Münasebetiyle*” ve asrın sanat asrı olması ile sanat okullarına önem verilmesini isteyen “*Kari’lerimizin Mektupları- Sanat Hayatı Nasıl Olmalı*” başlıklı mektuplar sanat içerikli mektuplar başlığı altında değerlendirilmiştir.

Yurt dışından *Yeni Şark* gazetesine gönderilen mektuplar da tespit edilmiştir. Bu mektuplar farklı ülkelerin sosyal, ekonomik, eğitim ve sağlık yönlerinin tanıtımı niteliğini taşımaktadır. Suat Derviş’in ve Bülent Faik’in aynı başlıkla yayımladıkları “*Berlin Mektupları*”; L. S. örtük imzalı ve “*Münih Mektubu*” başlıklı mektuplarında Almanya’nın çeşitli yönleri tanıtılıp değerlendirilir.

Yaşanan siyasi gelişmeler mektup yoluyla da okuyucuya aktarılmıştır. Mirza Küçük Han’ın mücadeleleri “*İran Mektupları – Küçük Han*”da; Arnavutların siyasi tarihi “*Arnavutluk Mektupları- Son Buhranın Tarihçesi*”nde; Afganistan’ın savaşlarını ve Enver Paşa’nın komitacılık hareketlerini “*Afganistan Mektubu*”nda; Gürcü Hükümeti ile İtalyan Konsolosluğu arasında yaşanan siyasi olay “*Kafkas Mektubu*”nda işlenmiştir.

Yurt dışından gazeteye gelen sanat konulu tek mektup Mahmut Ragıp tarafından gönderilmiştir. Mahmut Ragıp’ın musikinin kaynağını ve gelişim dönemlerini ele aldığı “*Berlin Mektupları- Milli Musikiler Niçin İbtidaidir?*” başlıklı on adet seri mektubundan oluşur.

Yeni Şark’ta Yayımlanan Hatıratlar

Yeni Şark gazetesinde altmış beş hatırat yayımlanmıştır. Hatırat türünde imzaları bulunan isimler Halide Edip, Halit Fahri, Talât Paşa, Kemal Ragıp, Reşit Mümtaz, Ruşen Eşref, Claude

Farréré, Safveti Ziya ve Aka Gündüz'dür. Eski Bir Bahriyeli, Z. N. ve L. S. gibi örtük imzaların yanında on bir tanesi de imzasızdır.

Hatırat türünde yayımlanan metinler genel olarak Millî Mücadele Dönemi'nde yaşanan olaylara yöneliktir. Bununla birlikte İkinci Meşrutiyet, Balkan Harbi ve Birinci Dünya Savaşı dönemlerine ait hatıratlar da yayımlanmıştır. Yazarların çocukluğuna ait metinlerin yanında sanat ve İstanbul'un sosyal hayatı da hatırat türünde yer verilen konular arasındadır.

Millî Mücadele Dönemi'nde önemli bir yeri olan Halide Edip ve Seyit Onbaşı'nın yaralı treninde tanışmaları "*Yaralı Treninde Seyit Onbaşı*"nda; Burhaneddin Ali'nin Bursa'da gazilerin ağzından Sakarya Muharebesi ve Yunanlıların esir düşmeleri "*Kahramanlar ve Gaziler Arasında*"da; Burhaneddin Ali, Mustafa Kemal Paşa ile tanışmasını "*İnkılap Merkezinde Üç Gün*" başlıklı hatıratta anlatır. Kurtuluş Savaşı'nda şehit düşenlere minnetini ve hürmetini Ruşen Eşref "*Minnet ve Hürmet*" başlıklı yazısında dile getirir. Aka Gündüz'ün "*Tesadüfün Kötü Bir Hikâyesi*", "*Bir Gece, Bir Gündüz*", "*Tel Örgüler Arasında*" ve "*Bursa'ya Geldiği Gün*" başlıklı yazılarında Millî Mücadele'nin İstanbul, Eskişehir ve Bursa'daki görünümünü okuyucuya aktardığı gibi insanlar üzerindeki etkisini de yansıtır. Kurtuluş Savaşı'nda bir cephenin içinde yaşananlar "*Cephe İhtisatı- Bir Gece*"de; Yunanlıların kısa zamanda İzmir'den de ayrılacakları inancı "*Bir Hatıra-ı Zafer*"de işlenir.

"*Mustafa Kemal Paşa'nın Köşkünde Bir Gün*"de köşk ve köşkün işleyişinin yanında Mustafa Kemal Paşa'nın davranışlarını ve sözleri; "*Onbaşı Halide Edip Hanım'ı Ziyaret*"te Halide Edip'in "vatanperver, millî ihtilalci, asker, muharrir, kadın ve ana" kimliklerinin *Le Parisien* gazetesi muhabiri tarafından öne çıkarılır.

Osmanlı'nın siyasi tarihi ise *Talât Paşa'nın Hatıratı*, "*Bir İki Hatıra*" ve "*Eski Bahriye Hatıraları*"nda ele alınır. *Talât Paşa'nın Hatıratı*, *Yeni Şark*'ta otuz tefrika ile yayımlanmıştır. İkinci Meşrutiyet'in ilanından önce Türkiye'nin dahili ve harici durumunun aktarımıyla başlayan hatırat, Erzurum'un tahliyesi ve Ermenilerin şehirden ayrılmasına kadar olan süreç içerisinde yaşananlar anlatılır. "*Bir İki Hatıra*"da Damat Ferit Paşa'nın yönetiminin Paris Sulh Konferansı'na çağırılmayı bir başarı olarak göstermesi üzerinden eleştirisi yapılır. "*Eski Bahriye Hatıraları*"nda Çeşme, Navarin ve Sinop gibi deniz savaşlarının anlatımından sonra Gamsız Hasan Kaptan'ın Girit İhtilali üzerine Yunan gemisini zapt etmesi anlatılır. Gamsız Hasan Kaptan'ın bahriyeliler tarafından imrenilen bir kaptan olduğu işlenir. Osmanlı'da önemli işler yapmış olan gemilerin bozulup yok pahasına satılmamasını temenni edilerek hatırat sonlandırılır.

Sosyal hayatı aktaran hatıratlar da tespit edilmiştir. *Babalık* gazetesinden alıntı yapılan "*Adana'yı Ziyaret*"te Adana'nın kültürel özellikleri işlenir. Nakiye Hanım'ın Anadolu izlenimlerini dile getirdiği konferansı "*Nakiye Hanım'ın Dünkü Konferansı*"nda; Berlin'in sosyal hayatı içerisinde yazarların, sinema ve tiyatroların durumu "*Berlin'de Hayat*"ta okuyucuya aktarır. Sulh mahkemelerinin işleyişinin eleştirisi "*Sulh Mahkemesi'nde Geçen Bir Gün*"de yapılırken Malûl Gaziler Muavenet Pazarı müessesesinin öneminden yola çıkarak Türkiye'nin ekonomik durumu ise "*Malûl Gaziler Pazarı*"nda dile getirilir.

Fazıl Ahmet, İstanbul'u ve matbuat hayatını "*Ankara'da Olsaydım*" başlıklı hatıratında işler. Claude Farréré, "*Alil İstanbul*" isimli makalesinde İstanbul'a ait gözlemleri yer alır. Safveti Ziya'nın *Yeni Şark*'ta İstanbul'un sosyal hayatıyla ilgili dört hatıratı yayımlanmıştır. Bunlar

“İstanbul Mirasları- Görmeyen Gözler I”, “Gören Gözler”, “Dini Duygular-Milli Duygular” ve “Bir Türk’ün Fransızca Konferansı”dır. Camii önündeki muhacirler, tramvaydaki insanların kavgaları, belediye ve polis memurlarının duvar yazılarıyla ilgilenmemelerini “İstanbul Mirasları- Görmeyen Gözler I”de, evinin yandığı gece polis memurlarının tutumlarını “Gören Gözler”de, bir konakta yapılan fikir tartışmasını “Dini Duygular-Milli Duygular”da, dinlediği konferanstan İzzet Melih Bey’in sanat hakkındaki fikirlerini “Bir Türk’ün Fransızca Konferansı”da başlıklı hatıratlarında dile getirir.

Sanat içerikli hatıratlar arasında “Konya’da Bir Temaşa Mevsimi”, “Karagöz’e Davet”, “Hanımlar Operette...”, “Kadıköy’ünde Burhaneddin Bey”, “Şehitler Vedasında”, “Bir Sergi Münasebetiyle” isimli hatıratlar tespit edilmiştir. Halit Fahri, Konya’ya tuluat kumpanyasının gelişi, tuluatçıların tavırları ve oynadıkları piyeslerin eleştirisini “Konya’da Bir Temaşa Mevsimi”nde yapar. “Karagöz’e Davet” isimli hatıratında ise Halit Fahri bir resimden hareketle çocukluğundaki evinde Karagöz ve Hacivat oyunu üzerine yaptıklarını hatırlar ve anlatır. “Hanımlar Operette...” “Harp Senelerine Ait Hatıralardan: 1917” ibaresiyle verilmiştir. Kemal Ragıp’ın harp senelerine ait sanat anlayışının popüler nitelikli olmasının eleştirisini yapar. Ramazan ayındaki Kadıköy’de bulunan Kuş Dili Tiyatrosu’nun oyun repertuarı ve tiyatro oyuncularının başarılarının Reşit Mümtaz tarafından “Kadıköy’ünde Burhaneddin Bey” de ele alınır. “Şehitler Vedasında” Ömer Kemal, şehit çocuklarının Darüleytam Sergisi’nde yaptıkları ziraat ve elişlerinin öneminden bahseder. Kamûran Şerif ise “Bir Sergi Münasebetiyle” başlıklı yazısında Adile Sultan İnas Sultanisi’nde geçirdiği bir günü hem Türk kadınının hem de elişlerinin övgüsünü yaparak anlatır.

“Sâbık Rus Çariçesinin Hatıra Defteri”, “Wilhelm’in Hatıratı”, “Ciyoliti’nin Hatıratı ve Trablusgarp Harbi” ve “Bismarck’ın Hatıratı” başlıklı hatıratlar Avrupa’da önemli isimlerin hatırat kitaplarının yayımladığının haberini vermekle birlikte bu hatıralardan alıntı yapılan bir tanıtım metni niteliğindedir. “Sâbık Rus Çariçesinin Hatıra Defteri”nde Rus çariçesinin hatıralarının yanında çara yazdığı mektupları da içerdiğini belirtir. “Wilhelm’in Hatıratı”nda Alman İmparator II. Wilhelm’in hatıratlarının yayınlanmaya başladığının haberi verilir. “Ciyoliti’nin Hatıratı ve Trablusgarp Harbi” isimli yazı ise Ciyoliti’nin “Hayatımın Hatıratı” isimli eserinin yayımlandığının haberinin verilmesinin yanında bu hatıratın Trablusgarp Harbi hakkında bazı alıntılara yer verilir. “Bismarck’ın Hatıratı”, Bismarck’ın Efkâr ü Hatırat isimli hatıratı hakkında bilgi verilir.

Yeni Şark’ta Yayımlanan Seyahat Yazıları

Yeni Şark’ta on adet seyahat yazısı tespit edilmiştir. Seyahat türünde imzası bulunan isimler ise Ercüment Ekrem Talû, Madam Berthe Gaulis, Burhaneddin Ali ve Ömer Şerafettin’dir. İmzasız beş seyahat yazısı yayımlanmıştır. *Times*, *L’opinion*, *Journal*, *Pravda* ve *Varlık* gazetelerinden alıntılan seyahat yazıları da tespit edilmiştir.

Yurt içinden bahseden seyahat yazıları *Evliyâ-yı Cedit*, “Trakya Üzerinde Tayyare İle Cevalan - İstanbul İzmir Seyahati”, “Avrupa ve Asya Arasında”, “İstanbul’dan İzmir’e Doğru I” ve “Edirne Yolunda I” başlıklı metinlerdir. Yurt dışından bahseden seyahat yazıları ise “İran’da Seyahat”, “Tokyo’da Bir Cevalan”, “Almanya’da Seyahat” ve “Kardeş Afganistan’da Bir Cevalan” başlıklı metinlerdir.

Ercüment Ekrem Talû'nun Evliya-yı Cedid isimli eserinin bazı bölümlerine gazete sütunlarında yer verilmiştir. Talû'nun bu eserini Doğan;

“Çelebi'nin üslubunu taklit ederek İstanbul'la sınırladığı gezilerinde, devrin İstanbul'unu, teknolojik yeniliklerini, siyasi, sosyal ve kültürel olaylarını anlatarak, kısacası İstanbul'da olup bitenlerin unutulmamasını sağlamak ve bunları gelecek nesillere aktarmak amacını gütmüştür” (2003: 22)

sözleriyle değerlendirir. *Suret-i Zuhur-ı Ceride*'de gazetenin oluşum aşamalarını anlatırken, diğer bölümde Beyoğlu ve Şişli gibi eğlence merkezlerinde yaşadıklarını anlatır.

Burhaneddin Ali “*İstanbul'dan İzmir'e Doğru I*” başlıklı yazısında İstanbul'dan İzmir'e doğru yol alan vapurda kimlerin bulunduğunu gerek vapurun içinde gerekse dışında gördüğü manzaralarla birlikte aktarır. Ömer Şerafettin “*Edirne Yolunda I*”de Çatalca'dan Çerkezköy'e kadar yapılan tren yolculuğunda Yunanlıların yakıp yıktığı yerler anlatılır. Madam Berthe Gaulis “*Avrupa ve Asya Arasında*” başlıklı yazısında Yunanlıların yaptığı zulümlerin yanında Türk kadınının Kurtuluş Savaşı'ndaki rolünü ortaya koyan ifadelere yer verir. “*Trakya Üzerinde Tayyare İle Cevelan - İstanbul İzmir Seyahati*”nde Ayastefanos ve Edirne'ye dair *Journal* gazetesi muhabirinin gözlemlerine yer verilir.

Yurt dışından bahseden seyahat yazıları farklı bölgelerin kültürel, coğrafi, yerleşim, ulaşım gibi özelliklerinin yanında sosyal hayatına, eğlence anlayışlarına ve siyasi niteliklerine değinirler. “*İran'da Seyahat*” ve “*Tokyo'da Bir Cevelan*” başlıklı seyahat yazılarında İran ve Tokyo'nun coğrafi niteliklerinden bahsedilirken “*Almanya'da Seyahat*” ve “*Kardeş Afganistan'da Bir Cevelan*”da ise daha çok sosyal hayat ve eğlence anlayışlarından bahsedilir.

Sonuç

1921-1923 yılları arasında yayın hayatına İstanbul'da katılan *Yeni Şark* gazetesinde ulaşılabilen nüshaları arasında tespit edilen hikâye, roman, şiir, tiyatro, mektup, hatırat ve seyahat türleri ile Türk edebiyatına etkisi ve katkısının ortaya konulmasının amaçlandığı bu çalışmada toplam üç yüz altmış bir hikâye, yirmi iki roman, yirmi iki şiir, on altı tiyatro, yüz yedi mektup, altmış beş hatırat ve on seyahat metni tespit edilmiştir.

Nicelik açısından *Yeni Şark*'ta en çok yer verilen tür hikâyedir. Yayımlanan hikâyelerin çoğu popüler edebiyat ürünü niteliğindedir. Bu nedenle konu bakımından en çok aşk ve aile ilişkisine yer verilmiştir. Popüler edebiyatın ürünü olan metinlerin dışında Milli Edebiyat Dönemi özelliklerinden olan milli bir kimlik oluşturma ve ulus bilincine vardırma amacını taşıyan hikâyeler de tespit edilmiştir. Bu metinlerde Kurtuluş Savaşı'nın büyüklüğü, Türk kadınının savaştaki rolü, herhangi bir ayrıma düşülmeden birlik olunması gerektiği işlenmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın yanı sıra Türk siyasi tarihinde önemli noktaları oluşturan Birinci Dünya Savaşı, Trablusgarp Savaşı ve İstibdat Dönemi ile bu dönemlerde yaşanan jurnalcilik ve savaş vurgunculuğu da ele alınmıştır. Telif hikâyelerin yanında tercüme metinler de yayımlanmıştır. Tercüme için Fransız yazarların tercih edildiği görülmüştür. Yayımlanan hikâyelerin sanatsal kaygı taşınamamasıyla kahraman tanıtımları yüzeysel ve olay örgüsü öngörülebilirdir. *Yeni Şark* sayfalarında Türk edebiyatının önemli isimlerinin hikâyelerine yer vermesini yanında Türk

edebiyatına yeni kazandırılmaya başlanmış Hadiye Hümeýra, Güzide Şefik ve Melahat Cemalettin gibi yazarların da hikâyelerine yer vermiştir.

Yeni Şark'ta yayımlanan roman tefrikaları da nitelik olarak popüler edebiyata uygun örneklerdir. Roman tefrikaları sanat kaygısından ziyade daha çok okuyucuya ulaşma kaygısı taşıdığı görülmüştür. Bu nedenle olay örgüsü sadakatsiz, saplantılı aile ve aşk ilişkileri çevresinde gelişir. Tiraj kaygısının başka bir görüntüsü olan merak unsuru da gerek telif gerekse tercüme roman tefrikalarında polisiye türüne yer vermesinde görülebilir. *Yeni Şark* gazetesinin temel niteliklerinden biri kadın yazar odaklı yayın çizgisine sahip olmasıdır. Bu özelliği en çok roman tefrikasında ortaya konulmuştur. Bunun nedenleri arasında Kurtuluş Savaşı'nda kadının rolünün ortaya konulması, muhabirleri arasında Neriman Nüzhet'in bulunması ve en önemlisi gazetenin çağdaş sosyal hayatın içindeki bireyin tatmin edilmesini amaçlaması gösterilebilir.

Nicelik olarak az olsa da Milli Edebiyatı Dönemi özelliklerini yansıtan şiirlere de sayfalarında yer vermiştir. Bu şiirler milli, hamasi, sosyal ve ferdi konulu olarak sınıflandırılabilir. Milli, hamasi ve vatani konulu şiirler Kurtuluş Savaşı'nda memleketin durumunu, savaş gerisinde kalanların duygularını ve savaş meydanlarındaki askerlerin gücünü ortaya koyan şiirlerdir. Sosyal konulu şiirler ise daha çok devletin işleyişinin yergisi üzerinedir. Ferdi konulu şiirler ise şairlerin duygulanımlarını dile getirir. Yayımlanan şiirler gerek biçim gerekse dil bakımından bir geçiş evresi niteliği taşımaktadır. Gazel formunda şiir yayımlandığı gibi mensur şiir biçimi de kullanılmıştır. Türkçe kelimelerin yanında Arapça-Farsça tamlamaları da barındıran şiirler de yayımlanmıştır.

Gazetede nicelik olarak en az yer verilen tür tiyatrodur. Aşk ve aile konularının yanı sıra sosyal hayattaki kadının konumuna ve milli kurtuluş umudunu barındıran piyeslere de yer vermesiyle tiyatro nitelik olarak önem kazanmaktadır. Telif ve tercüme tiyatro oyunlarını tür bakımından komedi, dram ve milli piyes sınıflandırmasına tabii tutulabilir.

Yeni Şark'ta hikâyeden sonra en çok yer tutan tür mektuptur. Mektuplar edebi nitelikten ziyade içinde bulunulan zor şartların bir belgesi, dönemin aynası niteliğini taşımaktadır. Bununla birlikte mektuplarda sanat, musiki ve mimari gibi konulara da yer verilmiştir. Okuyucu mektupları ise daha çok bir şikâyet, rica veya teşekkür amacıyla kaleme alınmıştır.

Hatırat türü de gazetede nicelik olarak az olsa da nitelik olarak oldukça önemlidir. Mustafa Kemal Paşa, Halide Edip, Ruşen Eşref ve Aka Gündüz gibi Milli Mücadele'de büyük rolü bulunan isimlerin gerek başkası tarafından gerekse kendi kalemleriyle yaşadıklarının aktarılmasıyla o döneme bir ışık tutulmaktadır. Kurtuluş Savaşı'nın yanı sıra çocukluk, İstanbul'un sosyal hayatı ya da Türk siyasi tarihine dair hatıratlar da yayımlanmıştır. Bu durum gazetenin hem bireysel hem de kolektif hafızaya verdiği önemin bir göstergesine dönüşür.

Gazetede en az yer kaplayan tür ise seyahat yazılarıdır. Gerek yurt içi gerekse yurt dışı birçok yerin içinde bulunduğu durum ile coğrafi, kültürel ve sosyal yönü tanıtılmıştır. Yurt içindeki görünümünden okuyucusunu haberdar etmesinin yanında çeşitli milletlerin kültürel, coğrafi, ekonomi ve eğitim alanlarındaki yönlerini de tanıtarak kültürlerarası bir etkileşim yaratmıştır.

Amacı edebi nitelik kazanmak olmayan *Yeni Şark* gazetesi sayfalarında yer verdiği yazınsal metinlerle ve yazarlarla Türk edebiyatına önemli katkılar yapmıştır. *Yeni Şark* yayımladığı

yazınsal ürünlerle birlikte yalnızca dönemin edebiyatını canlı tutmaktan veya okuyucularının keyifli vakit geçirmelerini sağlamakla ziyade Türk milletinin içinde bulunduğu zor durumları da okuyucusuna göstermeye çalışmıştır. Tüm bu nitelikler, *Yeni Şark* gazetesinin, Türk edebiyatında hem yayımladığı edebi ürünlerle hem de imzalarına yer verdiği yazarlarla medeniyetçi, milliyetçi, çağdaş, sorunların farkında ve bütünlükçü bir bakış açısına sahip bir gazete olduğunu ortaya koyar. *Yeni Şark* gazetesi sayfalarında yer verdiği edebi türlerle Milli Mücadele Dönemi İstanbul'u başta olmak üzere Anadolu'nun çeşitli bölgelerinin panoramasını çizmiştir.

Kaynakça

- Coşar, Ömer Sami. (byy). *Millî Mücadele Basını*. İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Çelik, Asena Yağmur (2021), *Yeni Şark Gazetesi (İnceleme ve Seçilmiş Metinler)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Doğan, Abide (2003). "Modern Evliyâ Çelebi Ercüment Ekrem ve Eserleri: Evliyâ-yı Cedid ve Zeyl-i Evliyâ-yı Cedid", *Türkbilig*, C.5, s.13-24.
- Güner, Zekai (1998). "Millî Mücadele'de Türk Kamuoyunu Oluşturan Basın", *Erdem*, C.31, s.89-104.
- İnuğur, Mehmet Nuri. (1982). *Basın ve Yayın Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Basımevi.
- Kocabaşoğlu, Uygur. (2015). *Millî Mücadele Sözcülerinden: Anadolu'da Yeni Gün*. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 36 (1), 179-202.
- Koloğlu, Orhan (2006). *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Yalçın, Alemdar (2017). *Siyasal ve Sosyal Değişimler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı 1920-1946*, İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Yalçın Çelik, Sıddıka Dilek (2007). *Türk Edebiyatı Tarihi: Popüler Roman*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Çatışma beyanı: Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisi bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.